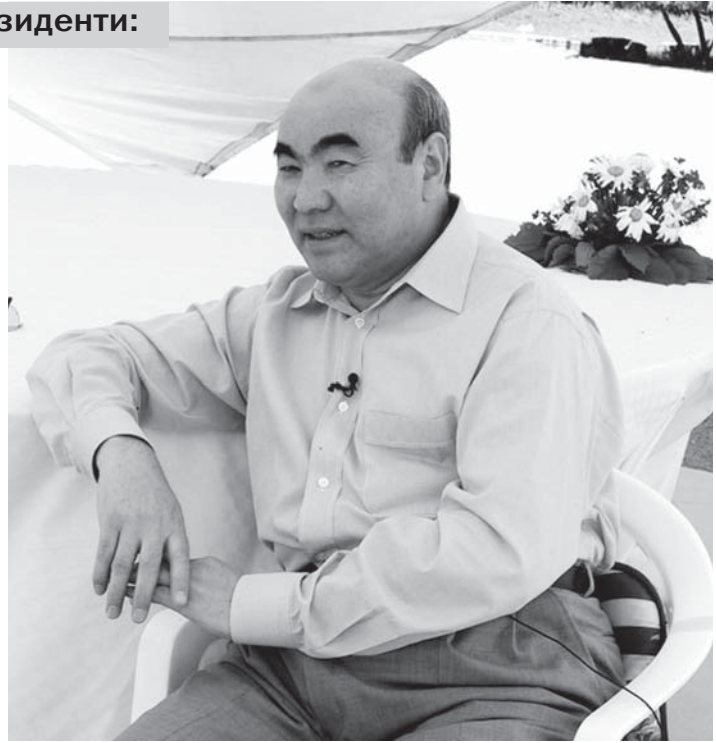

Аскар АКАЕВ, Кыргызстандын тунгуч президенти:

“МЕН ДА, МЕНИН ҮЙ-БҮЛӨМ ДА ЭЧ КАЧАН “ЦЕНТЕРРАНЫН” АКЦИОНЕРИ БОЛГОН ЭМЕСПИЗ”

Коомчулукта “Кумтөр” кени боюнча кайчы пикирлер жаралып, кыргыз эли ким дагы эмнени айтат деп кулак түрүп отурган кези. Анткени, бул маселе боюнча парламент да, өкмөттүк комиссия да өз позициясын билдиришип, жыйынтыгында тунгуч президент уран казган компанияга эч кандай тендери жок канадалыктарга “Кумтөр” алтын кенин карматып жиберген деген доомат коюшту. Мына ишул коюлган дооматтын жөнүн, чын-бышыгын билүү максатында Кыргызстандын тунгуч президенти Аскар Акевич Акаев менен интернет аркылуу баарлашып, кызыккан суроолорубузга жооп алдык.

-Аскар Акаевич, жакында Жогорку Кеңеш “Кумтөр” кени боюнча Садыр Жапаров баштаган парламенттик, өкмөттүк да комиссиянын корутундусун укту. Жыйынтыгында 1992-жылдан 2009-жылга чейин түзүлгөн үч келишим тең мамлекеттин кызыкчылыгын көздөбөгөн келишим болгон деп табышты. Биринчи келишим сиздин катышууңуз менен түзүлгөндүктөн, сөзүбүздүн башын бүгүнкү тажрыйбада сиз ал келишимди кандай баалайт элеңиз деген суроо менен баштасак...

-Сурооңузда “бүгүнкү тажрыйбадан” деген суроону абдан туура колдонуусуз. Анткени, өткөн окуяга кийин баа берүүдө чындык бурмаланып калышы мүмкүн. Айтайын дегеним, өткөн окуяларга каалагандай аныктама берүү бул маселе көтөргөн күчтөрдүн азыркы позициясына төп келери анык. “Кумтөр” маселесине келсек, өткөн жагдайларды калыс, ар тараптуу талдоонун ордуна саясий басым жасалганы, “бузуку күчтөрдү”, “саткындарды” издөө башкы максатка айланганы байкалып турат.

СССР тарагандан кийин Кыргызстан оор акыбалда калганын ким тана алат? Өзүбүздүн улуттук валюта системасын чыңдоого бизде алтын резерв болгон эмес. Албетте, өз алтын кендерибизди билчүбүз, бирок алардын ичинен жеңил казып алуучусу бар беле? Ал эми бийик тоолуу мөңгүгө жанашкан шарттарда алтын казуу тажрыйбасы СССРде жана башка алтын кен иштеткен өлкөлөрдө жок болчу. Мына ошондой татаал шартта иштөөгө канадалык “Камэко” компаниясы тобокелдик кылган. Ал компания менен сүйлөшүүлөрдү тиешелүү укуктары бар “Кыргыз алтын” мамлекеттик мекемеси жүргүзгөн. Ал кезде мекеменин президенти Дастан Сарыгулов жана Т.Чынгышев иштешкен. Экөөнүн тең билими,тажрыйбасы жетиштүү болчу. Мен президент катары аларга ишенбөөгө эч негизим болгон эмес.

Чынгышев, Сарыгулов башында туруп, кол коюшуп, “Камэко” компаниясы менен түзүлгөн генералдык келишимди (ошол мезгилде, азыр дагы) туура деп эсептеймин. Жү-йөөлүү фактылар менен бекемдеп берейин. 90-жылдары “Кумтөр” кени өздөштүрүлүп жаткан кезде (1992-1996-жылдары) дүйнө рыногунда алтын баасы төмөн болчу (Лондон биржасында уңциясы 400 долларга жакын). Бул алтындын рынок баасы менен бийик тоолуу шартта казып алуу өздүк наркына барабар экенин көрсөтүп турган. Ал убакта “Камэко” ишти токтотууга ниеттенген бирок, биз аларды кетирбедик. Эми салыштыралы. Учурда алтындын баасы дүйнө рыногунда уңциясы 1600 долларга чыкты. Же болбосо төрт эсеге көбөйдү.

“Кумтөр” боюнча алгачкы келишим кыйла талкууга түшкөн. Атайын парламенттик комиссия түзүлүп, келишим депутаттардын

сын-пикирлери менен кайра иштелип чыккан. Парламент премьер-министр Т. Чынгышевди отставкага кетүүгө мажбурлаган. Ал эми Д. Сарыгулов бардык күнөөнү Чынгышевге оодарып, өзү адатынча “сүттөн ак” болуп чыга келген. “Камэко” компаниясы бир нече жыл кирешесиз иштеп келди. Алтын баасы 1998-2000-жылдары уңциясы 250-300 долларга чейин төмөндөгөн. Жылыш 2003-жылы башталып, баа кайрадан 400 долларга көтөрүлгөн. “Кумтөрдүн” киреше 2005-жылдан баштап түшө баштады. Өнүккөн өлкөлөрдүн финансы кризиси каптап, андан улам алтын баасы кескин жогорулады.

-Алгачкы келишимди түзүүгө жетекчилердин жеке кызыкчылыгы болгонбу? Учурда Д.Сарыгулов менен Т. Чынгышев сизди “Камэкодон” пайда көргөн деп айыпташууда. Чын-төгүнүн тактап берсеңиз?

-Ал оор мезгилде жеке кызыкчылыгы айтуу үчүн фантазир, жанын жеген жалганчы болуш керек. Тескерисинче, биз “Камэконун” жетекчилерине сый мамиле жасоого аргасыз болгонбуз. Албетте, кемчиликтер да болду. Мисалы, 1998-жылы болсо керек Сарыгулов өкмөттүн макулдугу жок эле генералдык келишимге толуктоо киргизип, “Камэконун” айрым салык төлөмдөрүнөн бошотуп коюптур. Анда-

гы өзүм билемдиги үчүн Сарыгулов кызматтан алынган. Ошондон тарта өч алуу максатында мени каралап турбаса ооруп калаары бышык.

“Кумтөр” боюнча келишимдерде жеке кызыкчылык болгон эмес. Балким, мындан сегиз жыл мурда Акаевдин “эбегейсиз байлыгы” уламышына ишенгендер болгондур. Бирок, Данияр Үсөнов комиссия түзүп, Либерманга жарым миллион доллар жедирген соң мен эл байлыгын же “Кумтөрдүн” алтын ташып кеткен жөнүндөгү, жомоктор 2005-жылкы март төңкөрүшүнүн жетекчилеринин популисттик аракетин экини далилденди.

пертерди тарткан. Премьер Танаев жеке кызыкчылыгын бийик койду дегенге негиз жок.

Эми киреше тууралуу экинчи келишимден кийин гана 2003-жылы өлкө бюджетине бир жарым миллиард сом салык түштү. Кийинки жылы “Кыргыз алтын” акция үлүшүнөн 100 млн. Канада долларга пайда түшүрдү. Ошондо Кыргызстан КМШ ичинде биринчи стабилдештирүү фондун ачып, 86 млн. АКШ долларын келечекке резервге койгон. Ал каражат учурда дайынсыз экенин белгилеп кетейин.

-Басма сөз каражаттарында отуздай чиновник “Центррага” акционер экени айтылып жүрөт. Алардын арасында сиз да барсыз. Эгер бул айтылган сөздөр чын болсо, алган дивидендди казынага кайтарууга аркыңиз жетеби?

-Мунун баары караңдай калп. 2005-жылга чейин “Кумтөр” боюнча ишти эл аралык аренада “Центррада” жалгыз “Кыргыз алтын” мекемеси жүргүзүп келген. Мен да, менин үй-бүлөм да эч качан “Центрранын” акционер болгон да, дивиденддерди алган да эмеспиз.

-Эмне себептен учурда “Кумтөр” боюнча ызы-чуу көбөйүп, өң-тескери баа бериле баштады? Мамлекеттик комиссиянын отчөгүна макулсузбу? Кыргыз коомчулугуна кандай кеңеш берет элеңиз?

-Алдыдагы 15-20 жылдан кийин алтындын наркы, буудайдын баасын айтууга болобу? Бул маселе так ошондой алдын ала болжой албагыдай маселе. Айтайын дегеним, АКШ, Европада финансы кризиси болбой, 2005-жылдан кийин деле алтындын баасы, уңциясы 400 доллардан ашпай, ал гана эмес төмөндөп кетсе, анда эмне болмок. Анда “Кумтөргө” азыркыдай көңүл бурулбайт болчу. Чыгашага кептелген инвесторлорго кыргыз бийлиги жардам бермек эмес. “Бул-бизнес, тообокелдик өзүңөрдө болгон” деген гана жооп алышмак.

“Кумтөр” боюнча мамлекеттик комиссиянын отчөгүн окуганым жок. Андыктан пикир айтпайм. Эгерде комиссия калыс, терең изилдеп, “агын-ак, карасын-кара” дегенде коомчулук да, инвесторлор да колдошмок.

Сиз айткан коомчулукка кеңеш боюнча айттайын. Эсиме буддалардын “Адамдын көздөрү маңдайына берилген, анткени ал эмгегин менен ала жылышы зарыл” деген накыл кеби түштү. Тилекке каршы, учурда жогорку рангдагы жетекчилер өлкөнү алга эмес, артка сүйрөп жатышат. Себеби түшүнүктүү: элди азыркы оор акыбалдан алаксатыш керек. Ошондуктан кыргыз коомчулугуна берер кеңешим: “Кыраакы болуңулар. Өзүңүздөрдү кайра-кайра алдата бербениздер!”

-“Кумтөр” боюнча экинчи келишимди Н.Танаев жетектеген сиздин өкмөтүңүз түзгөн. Ал келишим боюнча да өң-тескери пикирлер айтылып жүрөт. Сиздин комментарийди уксак...

-Анда алтын баасы көтөрүлө баштаганы эске алынган. Өлкөнүн “Камэко” менен бирге “Центрранын” түзүүдөгү максаты акциялар фонду биржасына татыктуу инвесторлорду башка ишканаларды иштетүүгө чакыруу болгон. “Камэко” Монголия жана АКШдагы кендери менен “Центррага” кирди. Ошого жараша анын акциясы көбөйдү. Биздин өлкө “Центррадан” тиешелүү үлүшкө ээ болуш үчүн өкмөт атайын комиссия түзгөн, көз карандысыз экс-